No 1928 | 1853

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 5,00; voor de buitensteden *f* 6,00; franko door het geheele Rijk. — *Brieven, Gelden*, enz. FRANKO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

ZATURDAG, 27 AUGUSTUS.

Bij dit Nummer behoort een Bijvoegsel

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen *f* 1,00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 26 Augustus.

Super flumina Babylonis.

Wij dachten aan het einde te zijn van onze beproevingen. Wij dachten dat het hier met vervolgingen, om der godsdienstwille, gedaan was. Wij dachten dat de Grondwet, die eerste en heiligste wet voor den Staat, ons ten waarborg kon zijn, dat hier te lande voor goed een einde gemaakt was aan den toestand, die drie eeuwen lang inheemsch is geweest, aan de vervolgingszucht namelijk van enkelen, bevorderd en beschermd door 's lands regering. Zóó dachten wij en zóó mogten wij denken. Het regt der godsdienstvrijheid was plegtig geheiligd en met eede bezworen. Het laatste regeringstijdperk schonk ons, daarenboven, de vaste overtuiging, dat het regt niet langer, wat het vijftig jaar en vooral sinds 1813 geweest was, eene doode letter blijven zou.

Nog echter ligt zij niet ter neergeslagen, onze schoonste hoop; maar zij wordt vertreden en verschopt; maar haar is een geweldige slag toegebragt, juist door hen, die vooral geroepen waren haar te verwezenlijken. Door die partijwet tegen de Katholieken goed te stemmen, heeft men der Grondwet geweld aangedaan, heeft men het regt geschonden, heeft men voor de straks welligt verder af te maken godsdienstvrijheid het graf gedolven!

En diep gegriefd, en in ons heiligst zielsgevoel wreedelijk geschokt, schoon niet ontmoedigd, zouden wij nu moeten weeklagen over het gepleegde onregt, en met heete tranen de dreigende verwoesting van onze hoop, de schending der godsdienstvrijheid, betreuren. *Super flumina Babylonis*. Met geweld immers en, niets eerbiedigende, is men op ons, terwijl wij geen kwaad vermoeden, neergevallen en met ruwheid tracht men ons uit onze wettige have en van ons onvervreemdbaar goed te verdrijven!

Wat misdreven wij dan toch, om dat lot verdiend te hebben?

Hadden wij ons het ons gewaarborgd regt onwaardig gemaakt?

Was onze trouw aan Koning en Wet verdacht?

Waren wij het die de orde verstoorden en maakten onze daden ons gevaarlijk voor de rust des lands?

Niets van dit alles! Gij kunt het met fierheid van u zelven getuigen, Katholieken: Nederland had geene betere burgers, de Koning had geene trouwere onderdanen dan gij waart!

Maar, zonder dat uwe daden berispelijk waren of eenige verdenking billijkten — waren uwe bedoelingen welligt desniettemin gevaarlijk? Welk was uw streven? Wat wildet gij?

Die het kan, sta op en beschuldige ons in 't aangezigt, dat wij iets meer, dat wij iets anders verlangden dan wat ons door de Grondwet gewaarborgd is. Zonder schroom tarten wij onze felste tegenstanders uit ons te overtuigen dat wij een ander verlangen koesterden. Onze daden zijn openbaar. Wij hebben daarvoor nimmer het licht van den dag geschuwd. Wij hebben ons nimmer — men weet dat wij er van gruwen! — wij hebben ons nimmer in het geheim verbonden, wij hebben nimmer geheime zamenzweeringen aangegaan, om anderen in het genot van hunne regten te belemmeren, om met kwaad het afschuwelijk kwaad, aan den katholieken neringdoende aangedaan, te vergelden, om meerdere regten voor ons te verwerven, dan den minsten landgenoot verzekerd was. Niets anders bedoelden, niets anders wilden wij dan de handhaving, dan het genot van het gemeene regt. Geen voorregt voor ons, maar ook geen voorregt voor iemand, en onregt voor niemand.

Op dien bodem stonden wij, op dien bodem bewogen wij ons en van dien bodem hebben wij ons geene schrede verwijderd en wilden wij ons geene schrede verwijderen.

Wordt dan wel door iets gebillijkt de vervolging tegen ons gedekreteerd, het onregt, ons in het dierbaarste en het heiligste wat wij hebben aangedaan?

En toch wordt ons regt geschonden! en toch wordt de baan der vervolging ontsloten! en toch wil men de godsdienstvrijheid in kluisters klinken!

Wij begrijpen niet, dat men van dat schouwspel getuige kan zijn en niet siddere van verontwaardiging. Het ongemotiveerde, in koele bloede, voltrokken onregt — wij kennen bijna niets verfoelijkers dan dat!

Maar wat dreige, toch, vrienden, roepen wij u toe: Niet gewanhoopt, niet gewanhoopt! Dat staat [illegible] regt, en onregt is slechts kortstondig.

Trouwens, het onregt is nog niet voltrokken!.... Goddank! En, neen, het zal of kan niet voltrokken worden! De godsdienstvrijheid, zij heeft, ongetwijfeld, een gevoeligen slag ontvangen; zij is daardoor echter niet bezweken! Een woord zelfs is er maar van noode — één woord door de Eerste Kamer, één woord door den Koning te spreken — en straks is het gevaar geweken, en de opgeheven boeijen liggen verbroken, en de vrijheid blijft heerschen in Nederland, en de wonden zijn spoedig geheeld, en de eendragt is hersteld, en zegen en geluk keeren terug in ons midden! Zou het der Eerste Kamer niet toelagchen, dat woord uit te spreken, dat zoo veel goeds stichten zal! Zou het den Koning welgevalliger kunnen zijn over een verscheurd en diep rampzalig, dan over een tevreden en zijnen naam zegenend volk te heerschen? Wij kunnen het niet denken, wij willen het niet denken. En daarom dan ook, vrienden, ons van alomme tot de Eerste Kamer gewend, opdat zij dat woord van ware bevrediging en van waarachtig herstel uitspreke! Voor onze luide beden kan zij niet onverschillig zijn: zij wil geen onregt, zij wil niet den ondergang des lands!

Wij weten dat door velen onzer vrienden in vele steden en gemeenten op dit oogenblik het onderstaande adres onderteekend wordt:

Aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Mijne Heeren!

Door de Tweede Kamer is dezer dagen aangenomen en aan Uwe Vergadering verzonden een wetsvoorstel, *eenige bepalingen op de Kerkgenootschappen* inhoudende.

De ondergeteekenden, allen Nederlanders, in 't genot hunner regten, kunnen in dat wetsontwerp niets anders ontwaren dan de fnuiking der godsdienst-vrijheid, bij het VIde hoofdstuk der Grondwet hun zoo nadrukkelijk gewaarborgd, even als de verkorting der attributien, daarbij aan den Koning of aan de Uitvoerende Magt uitsluitend voorbehouden.

Zij zullen uwe aandacht niet vermoeijen door de herhaling van wat tallooze adressen, zoowel als de pers, mitsgaders de diskussien in de andere Kamer overtuigend hebben aangetoond, en wat ook uit de bloote vergelijking dier wetsvoordragt met evengemeld hoofdstuk ieder onbevooroordeelde in 't oog springt: namelijk:

1° dat elke op dit stuk te ontwerpen wet noodwendig *ongrondwettig* zijn moet;

2° dat inzonderheid het door de Tweede Kamer aangenomen wetsvoorstel, op het VIe hoofdstuk, op art. 3, 54 en andere der Grondwet inbreuk maakt, en

3°. dat derhalve deze Kamer het niet anders dan verwerpen kan:

drie waarheden, waarvan het betoog voldongen mag worden geacht.

Eeniglijk nog veroorloven zij zich te herinneren aan het gedenkwaardig antwoord, hetwelk Gij, Mijne Heeren, op de laatste troonrede gaaft, en waarbij de onschendbaarheid der Grondwet ook in deze materie, zoo onbewimpeld is verkondigd.

De beginselen, dáár vooruitgesteld, geven hun het regtmatig vertrouwen, dat eene Kamer, zoozeer als deze, boven den hartstogtelijken invloed van het oogenblik verheven, en wier *bepaalde* roeping het is, elke magt binnen hare grondwettige grenzen te beperken, die des Konings te handhaven en tegen de eischen der volksdriften behoudend te zijn, niet medewerken zal om eene gelegenheidswet tot stand te brengen, welke, buiten en behalve hare ongrondwettigheid, in de uitvoering niet dan tot vrede- en rustverstoring leiden kan.

En het is met die billijke verwachting, dat de ondergeteekenden eerbiedigst tot deze Hooge Vergadering zich wenden, ten einde het haar behagen moge aan meergezegd wetsontwerp eene goedkeurende stem te weigeren.

Hetwelk doende, enz.

»Men begint, naar 't schijnt, zich te verontrusten over de eventueele gevolgen van zijne roekelooze daad. Nu men zich vernederd heeft tot de gedienstige slavin van een volkswaan; nu men zich tot partij gesteld heeft tegen de Katholieken; nu men [illegible] dierbaarste en heiligste goed is, hunne godsdienstvrijheid, aan banden heeft gelegd; nu men het den Katholieken al meer en meer moeijelijk maakt hunne regeringsmannen te eerbiedigen; nu men hen tot eene systhematische strijdvoering tegen de vijanden van hunne godsdienst gedwongen heeft — nu zoekt men hen door geruststellende verzekeringen, waarvoor zij de schouders ophalen, te paaijen en te zussen. Welke waarde er aan gehecht wordt — 't is niet noodig dat te zeggen: ministers en ministerieelen weten wat van hen gedacht wordt. Zij verontschuldigen zich zoo veel zij maar kunnen; — geen verstandig man die er niet van overtuigd is, dat zij, door hunne wet tegen de Roomschen door te drijven, zich op de rampzaligste wijze vergrepen hebben aan het welzijn, aan het bestaan zelfs van Nederland.

»De wet moge zoo onschuldig zijn, als sommigen haar willen doen voorkomen, de tijd en de wijze waarop zij ontstond, maakt *hare geringste bepaling gevaarlijk* en een eeuwigdurende prikkel voor tweespalt en godsdiensthaat."

Deze laatste woorden, welke wij gaarne tot de onze maken, ontleenen wij aan een goed artikel van het *Weekblad van den Helder*, dat wij hier in zijn geheel laten volgen:

»Alles loopt zamen om de wet vóór hare geboorte te demoraliseren.

»Door alle Katholieken, door de Protestestanten, die voor de Katholieken dezelfde vrijheid wenschen, als waarop zij voor hen zelven prijs stellen en van oordeel zijn, dat die vrijheid bij de Grondwet is gewaarborgd, dat is dus door meer dan de helft der bevolking voor ongrondwettig uitgekreeten, zou eene voorzigtige regering zich van de voordragt hebben onthouden, maar de Regering gesproten uit eene politico-theologische beweging moest noodlottiger wijze, vruchten voortbrengen aan het zaad, waaruit het voortgesproten was beantwoordende; de wet moest eene gelegenheidswet, zij moest eene partijwet worden. Het is niet de vervulling eener algemeene behoefte, het is de vervulling van een partijwensch die beoogd wordt.

»Geen minister heeft bepaald de verantwoordelijkheid op zich willen nemen. De Memorie van Toelichting is van wege den ministerraad geteekend, zoodat niemand individueel het als zijn werk schijnt te willen verdedigen.

»Men had dit hiermede kunnen verklaren, dat het ministerie zoo eenstemmig was geweest, zoo eenstemmig van het gewigt en van de noodzakelijkheid der wet had willen doen blijken, dat zij zich allen te zamen en ieder individueel daarvoor aansprakelijk stelden. Maar die uitlegging is niet meer mogelijk, nadat men openlijk verkondigt, dat de minister van de R. K. Eeredienst bepaald tegen de wet gestemd was en daarom van huis is gezonden. Er bestond dus eene meerderheid en eene minderheid in den ministerraad, hetgeen voor de ministers het groote gemak zal opleveren, dat wanneer de wet na eenigen tijd met kalmer oordeel zal worden besproken, ieder minister zich individueel achter het geheim van den ministerraad kan verschuilen om personele verantwoording te ontduiken, — maar juist hierdoor, wordt de morele kracht van de wet dan ook evenzoo verzwakt, wanneer niemand het kind voor het zijne wil erkennen.

»Is het waar, en zoolang het ministerie en in het bijzonder de minister Lightevelt het niet tegenspreekt, dan mogen wij toch als waar aannemen, dat deze de wet niet kon goedkeuren, dan mogen wij het niet alleen stellen, dat de zending van dien minister naar den Paus, om hem gunstig voor de wet te stemmen, niet alleen verre was beneden de waardigheid eener regering, wie het onverschillig behoort te zijn, wat een vreemd vorst over onze wetten denkt; maar, wat misschien nog erger is, het is eene dwaasheid.

»Een gezant zal wel eens betoogen moeten leveren, die met zijne opinien strijden, maar tot verdediger te

nemen hem, van wien het algemeen bekend is, dat hij van de hand moest gezonden worden, omdat hij tegen de zaak is ingenomen, dat is waarschijnlijk eenig in de geschiedenis der Diplomatie!

»Wat moet de kardinaal Antonelli pleizierig hebben gelagchen, toen onze minister, als gezant, begon te vertellen, dat hij uit pure ingenomenheid met de wet, zijnen ministeriëelen zetel en de wet in de steek had gelaten alleen, om den Paus te beduiden, dat die wet door alle verstandige en gemoedelijke Katholieken werd toegejuicht! — Het is te gek!

»Waarom is Lightevelt dan toch naar Rome?

»Wanneer wij ons ministerie niet van eene al te grove onbekwaamheid of onbedachtzaamheid mogen verdenken, dan kan het niet wel anders zijn, dan om den paus nog meer tegen de wet in het harnas te jagen en nog scherper allocutien uittelokken.

»Hoe het zij, eene wet, die of de bevrediging, of de ophitsing, of de hulp van den paus behoeft, is een gedemoraliseerde wet.

»Slechts door zelfstandig wetten te maken, door het algemeen belang gevorderd, kan de eerbied voor de wetten worden gehandhaafd.

»De wet moge dan zoo onschuldig zijn, als sommigen haar willen doen voorkomen, de tijd en de wijze waarop zij ontstond maakt hare geringste bepaling gevaarlijk en een eenwigdurende prikkel voor tweespalt en godsdiensthaat."

De heer Schimmelpenninck van der Oijc heeft ter gelegenheid van de beraadslagingen over art. 2, in strijd met het reglement van orde, den heer Dommer van Poldersvelt geinterpelleerd. De spr. had gaarne inlichtingen over de paters Redemptoristen. »Hij *weet bepaald* dat in zijne provincie *vreemde* paters Redemptoristen nu en dan opkomen om te prediken, doch dat de toestemming daartoe door den eenen pastoor wordt verleend door den ander geweigerd." In deze woorden heeft de heer Schimmelpenninck een onwaarheid gezegd, die wij meenen te moeten logenstraffen. De afgevaardigde was niet goed ingeligt toen hij verzekerde bepaald te weten, dat in zijne provincie *vreemde* paters Redemptoristen opkomen om te prediken. Wij verzekeren integendeel ten stelligste, dat onder de predikers Redemptoristen, waarvan de heer Schimmelpenninck spreekt, niet een enkel vreemdeling is, maar dat allen integendeel zijn geboren Nederlanders, in het volle bezit van de regten die hun als Nederlanders toekomen.

Van eene geachte hand gewordt ons het volgende:

»*Aan de Redactie van den* Tijd.

»Met bijzondere aandacht hebben de Israëliten de houding gadegeslagen van den heer Godefroi, ten opzigte der »kerkelijke partijwet." Met leedwezen zagen zij hem het eerst en alléén de noodzakelijkheid betoogen van zoodanige wet, en dat wel op grond van den toestand van ons kerkgenootschap, terwijl juist bij ons eene vergadering is ingesteld om van het staatsgezag los te komen. Met niet minder leedwezen zagen zij hem nu voor de wet ijveren met eene drift, die zelfs de voorzitter der Kamer moest stuiten en met gronden, die gij in uw blad juist hebt gewaardeerd. Het is voor ons behoefte in uw eigen blad te betuigen, dat hij zich ook thans slechts Israëliet in naam heeft betoond en geenszins de gevoelens der Israëliten heeft uitgedrukt. Niet, dat de Israëlieten zich sterk partij stellen waar het geldt verdeeldheid tusschen de twee groote afdeelingen der Christenheid; maar hunne eigene geschiedenis spreekt te luide, om niet elke exceptionele behandeling te wraken. Men moet Israëliet zijn, om het gevoel te hebben van godsdienstvrijheid en van vervolging of minachting ter zake des geloofs (1). Nu zijn de Israëliten wel niet ontevreden over de vrijheid van godsdienst en *wettelijke* gelijkstelling, die zij hier genieten, al hebben zij die ook te danken aan revolutie en aan het welbegrepen belang van den Staat zelven, — nu vreezen zij wel geene inkrimping op *kerkelijk* terrein; — maar toch, als zij nagaan, hoe het lot van het tegenwoordig ministerie in handen is van de anti-revolutionairen en wat zij van deze te wachten hebben, — dan is er ook voor de Israëliten reden genoeg tot bezorgdheid en omzigtigheid. Ondertusschen bevreemdt ons de houding van den heer Godefroi niet. Hij was altijd een aanbidder van de opgaande zon en valt af, zoodra de zon dreigt onder te gaan. Hij is een wezenlijke ministerieele thermometer. Zijne ondersteuning of afval wijst altijd den graad der ministerieele hoogte of laagte aan. Toen Thorbecke begon te schitteren, viel hij van Hall, zijn patroon, af, en werd de vriend van Thorbecke, zoodat hij *niet eene wet* van Thorbecke heeft afgestemd. Begint een minister zwak te staan, of is zijn val nabij, dan slaat de heer Godefroi mede. Maar zoolang een ministerie opgang maakt, zult gij hem altijd onder de ministerieelen vinden. Wilt ge dus weten hoe een minister staat, let op de houding van den heer Godefroi, waar het belangrijke wetten geldt. Hij is altijd bij de meerderheid. Men besluite dus niet uit de houding van den heer Godefroi tot het gevoelen der Israëliten.

Een Israëliet.

(1) Wij laten deze stelling voor rekening van den steller van het artikel. Red.

De *Staats-Courant* gaat voort hare lezers op de hoogte te houden der geweldenarijen, die de kleine Duitsche Staten zich tegen de Katholieke Kerk blijven veroorloven. Het eigenbelang van ons April-ministerie, dat zich gereed maakt dezelfde treurige rol na te spelen, brengt mede, om door het opsommen van zekere feiten uit den vreemde, den gevaarlijken geest en de strekking van het ultramontanismus, waarvan thans vele kamerleden den mond zoo vol hebben, in luid sprekende voorbeelden handtastelijk voor oogen te stellen. Op die wijze toch hoopt men bij de menigte de verwarring en de agitatie, waardoor het ministerie nog staande wordt gehouden, te bestendigen.

Het is natuurlijk, dat in het »klassieke land der vrijheid" een staatsblad, 't welk door alle burgers wordt betaald, bij uitnemendheid geschikt wordt geacht, om der regering tot werktuig te dienen, ten einde, zonder zelfs iets te zeggen, de godsdienst van een niet gering deel der natie, met zwarte kleuren ten toon te zetten. Wij van onzen kant nemen gaarne het protest van den Aartsbisschop van Freiburg over, 't welk de *Staats-Courant* ons gisteren mededeelde; doch wij doen het, gelijk onze lezers reeds begrijpen, »in de tegenovergestelde rigting", wijl wij in elk der zinsneden van dit protest, een treffend bewijs vinden van de waardige en krachtvolle houding, van het levendig geloof, van den echten adel en de christelijke fierheid, die het Katholicismus zijnen opregte belijders aan alle plaatsen en te alle tijden inboezemt, en omdat de lezing er van onzen moed versterkt en ons de zegeningen van het Episkopaat doet gevoelen, ziende wat onoverwinnelijke kracht er woont in elken schakel der keten die aan de Petrus-rots is bevestigd. Onze lezers, afgemat als wij, van den anti-revolutionnairen aprilonzin, dien wij thans dag aan dag in 's lands hooge vergaderzaal hebben hooren verkondigen, zullen zich verkwikken aan deze schoone taal:

»Niet als eene gunst, maar als een regt, niet op grond van abstrakte theoriën over de betrekking tusschen Staat en Kerk, maar op grond van stellige bepalingen van het Duitsche staatsregt en van het Europesche volkenregt, verlangen wij vrijheid voor de Kerk, om alle hare aangelegenheden zelfstandig te regelen en te bestieren, zonder aan andere voorschriften van staatswege dan de algemeene staatswetten onderworpen te zijn. De Kerk wil nimmer een staat in den Staat uitmaken; maar zij mag ook verlangen dat de Staat evenmin eene kerk in de Kerk uitmake. Het is geen strijd om schoolsche begrippen, maar om de gewigtigste dingen van het werkelijk leven, te weten, om de handhaving van de leer der Kerk en van het beginsel harer inrigting, tegenover een stelsel van kerkregt hetwelk door Protestantsche geleerden voor het Protestantsche kerkbestuur is uitgewerkt, doch zelfs bij de Protestanten niet algemeen aangenomen, en dus nog wel minder op de Katholieke Kerk toepasselijk is. Deze heeft in den Paus en de Bisschoppen hare herders en bestuurders en kan hunne plaats nimmer door het Staatshoofd laten innemen, al behoort hetzelve ook tot hare gemeenschap.

»De benoeming der pastoors is, in weerwil van de plegtigste protesten der kerkelijke overheden, een zoogenaamd regt van den vorst des lands geworden. Ik moet die benoeming voortaan geheel aan mij houden.

»De tegenwoordigheid van eenen regerings-kommissaris bij het examen voor de opneming in het seminarie, kan ik mij niet laten gevallen; en als Bisschop ben ik uitsluitend bevoegd om te beoordeelen of er een vergelijkend examen zal worden gehouden over de geestelijken die bij eene kerkgemeente verlangen aangesteld te worden, en hoe dit examen zal ingerigt zijn.

»In elk voorkomend geval zal ik dadelijk mijn regt uitoefenen om geestelijken en leeken te straffen, en ik protesteer tegen elke bemoeijing van het staatsgezag met de geestelijke regtspraak. Ook de met een staatsambt bekleede geestelijken zijn als geestelijken aan mijne regtspraak onderworpen, en dan inzonderheid zal ik hun straffen opleggen, wanneer zij hunne betrekking misbruiken, om de Kerk te onderdrukken en in slavernij te brengen.

»Ik kan mijn regt om seminarien naar de voorschriften der Kerk op te rigten en te bestieren, niet laten beperken door eenige inmenging des Staats. Ook kan ik niet toegeven dat de Staat het regt heeft de studenten in de godgeleerdheid te verpligten tot het bezoeken eener lands-hoogeschool; daarentegen acht ik mij geregtigd en verpligt, aan die studenten, telkens het bezoeken eener lands-hoogeschool te verbieden, wanneer het voor het geloof en de zedelijkheid gevaarlijk mogt zijn.

»Christus heeft zijne Kerk en niet den Staat tot bewaarder der zuivere godsdienstleer gesteld. De bisschop mag alzoo aan den Staat geen deel geven in het leeraarsambt, tot hetwelk vooral ook de keuze der leerboeken voor het godsdienstig onderrigt behoort.

»De leeraren der theologische faculteit aan de hoogeschool mogen nimmer worden onttrokken aan de regtspraak des Bisschops; hij kan de kerkelijke verordeningen toepassen tegen elk hunner die de leer of tucht der Kerk niet in acht neemt.

»Als wachter en bewaarder des geloofs heeft de Bisschop het regt om betreffende het Christelijk geloof en leven vrij en ongehinderd herderlijke brieven aan de geloovigen te rigten, of hun breven en bullen van het Opperhoofd der Kerk mede te deelen ter naleving; hij is niet verpligt die stukken vooraf aan het staatsbestuur voor te leggen.

»Elke tusschenkomst des Staats in de inrigting en regeling der eeredienst moet ik wraken.

»Dat voor de inrigting van geestelijke vereenigingen en orden de vergunning der regering noodig is, of zelfs wanneer zij de regten van een zedelijk persoon niet verlangen, kan in geen konstitutioneelen Staat worden toegegeven, ja in geen Staat die het beginsel van persoonlijke vrijheid huldigt.

»Dat aan leeken kerkelijke straffen, welke van staatswege gehandhaafd moeten worden, niet mogen worden opgelegd zonder vergunning der regering, is eene bepaling die strijdt met de bij vroegere staatsregterlijke overeenkomsten aan de Katholijke Kerk in Baden toegekende regten.

»Aan de geloovigen mijner kerkprovincie moet het vrijstaan zich in alle kerkelijke aangelegenheden en niet slechts in gewetenszaken tot den Heiligen Vader te wenden.

»Hierbij moet ik met verontwaardiging opkomen tegen de van de zijde der regering geopperde onderstelling, dat de Heilige Vader de kerkregtelijke bevoegdheid der Bisschoppen zou kunnen miskennen, en dat ik herstel eener vermeende miskenning van dien aard bij het staatsbestuur zou kunnen zoeken.

»Voor de verkiezing van den aartsbisschop, de kanunninken en domheeren zijn geene andere regelen geldig dan die bevat zijn in de daartoe betrekkelijke pauselijke bul; en ik verwerp al hetgeen daaraan door de landsregering toegevoegd is.

»De regering heeft zich verbonden aan de domkerken »een vast en zeker inkomen" te geven. Hieraan is door eene bloote bezoldiging, al ware deze ook op bepaalde grondeigendommen gevestigd, niet voldaan, zoolang die gronden niet aan de kerk in eigendom zijn overgedragen.

»In elke kerkprovincie komt den bisschop het vrije beheer toe over de in dezelve gelegen kerkelijke goederen; met medebeheer of toezigt op het beheer mag hij niet te vreden zijn.

»Zoo lang aan de kerk de leidende invloed op het schoolwezen en inzonderheid op het volksonderwijs onthouden wordt, bestaat er geene ware en genoegzaam verzekerde godsdienstvrijheid. Intusschen zal ik onwaardige onderwijzers, die het schoolbestuur niet wil afzetten, met kerkelijke straffen en des noods met den ban treffen, en aan de ouders, zoo noodig, eene bisschoppelijke waarschuwing doen toekomen.

»De staatskerkelijke inrigting die in het groothertogdom aan de Katholieke Kerk is opgedrongen, strijdt tegen haar goddelijk geloof en hare goddelijke regeling. De regering zie in deze verklaring geene weerspannigheid, maar een blijk van eene hoogere roeping der Kerk of althans van ons geloof aan eene zoodanige roeping."

Het thans bij de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerp *tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen*, luidt als volgt:

»Wij WILLEM III enz.,

»Allen die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

»Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is eenige wettelijke bepalingen vast te stellen ter uitvoering van onderscheidene voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet en ter vervanging van op dit ontwerp bestaande verordeningen, opdat wij gelijke bescherming aan alle kerkgenootschappen in het Rijk kunnen verleenen, en waken, dat zij zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat.

»Zoo is het, dat wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

»Art. 1. Aan alle kerkgenootschappen is en blijft de volkomen vrijheid verzekerd; alles, wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft, te regelen.

»De bepalingen betreffende de inrigting van het bestuur worden, voor zooveel zij niet reeds aan Ons bekend zijn gemaakt, binnen eene maand na de afkondiging dezer wet door de bestuurders of hoofden der kerkgenootschappen aan Ons medegedeeld. Nieuw te maken bepalingen worden mede vóór of na het in werking brengen daarvan, op gelijke wijze te Onzer kennis gebragt.

»Voor zooveel er onder de bepalingen, bij dit artikel bedoeld, eenige bevindt, welke de medewerking van het staatsgezag vereischt, wordt die medewerking nie

verleend, tenzij de bepaling door Ons is goedgekeurd.

»Art. 2. Vreemdelingen aanvaarden geene kerkelijke bediening, dan na daartoe onze toestemming te hebben verkregen.

»Alleen in het belang der openbare orde en rust kan die toestemming geweigerd worden."

»Art. 3. De titulaturen in de kerkgenootschappen aan de bedienaren der openbare godsdienst toegekend, geven noch ten opzigte van het wereldlijk gezag, noch ten opzigte van andere kerkgenootschappen, eenige aanspraak, rang of voorregt.

»In aanraking met het wereldlijk gezag worden die titulaturen alleen gebezigd met vermelding van den geslachtsnaam der titularissen."

»Art. 4. De ter aanwijzing van kerkelijk gebied door kerkgenootschappen gebezigde namen van provinciën of gemeenten, worden slechts als van kerkelijken aard beschouwd en hebben geen verder gevolg."

»Art. 5. Synodale vergaderingen en hoofden die kerkgenootschappen vertegenwoordigen of besturen, behoeven Onze goedkeuring op de plaats van vestiging.

»Voor zooveel deze goedkeuring bij de afkondiging dezer wet nog niet is verleend, wordt, na met hen gehouden overleg, door Ons, den Raad van State gehoord, over de geschiktheid der aangewezene vestigingsplaats uitspraak gedaan.

»Alleen in het belang der openbare orde en rust en bij een met redenen omkleed en openbaar gemaakt besluit kan eene aangewezen vestigingsplaats als zoodanig door Ons ongeschikt worden verklaard.

»Art. 6. De bedienaren der openbare godsdienst dragen het gewaad voor kerkelijke plegtigheden of bij de uitoefening van de openbare godsdienst in hun kerkgenootschap gebruikelijk, niet dan binnen gebouwen en besloten plaatsen; of daar de openbare godsdienstoefening, naar het 2de lid van art. 167 der Grondwet is toegelaten.

»Art. 7. Elke oprigting of inrigting van een gebouw tot uitoefening van de openbare godsdienst, binnen den afstand van twee honderd ellen van eene bestaande kerk, vereischt in het belang der openbare orde, een onderzoek omtrent de plaats van vestiging."

»Vóór de oprigting of inrigting wordt toegelaten, wordt daaromtrent door het gemeentebestuur beslist. Deze beslissing is vatbaar voor een beroep op gedeputeerde staten, en bij bezwaar ook tegen de beslissing van deze, wordt hunne uitspraak aan Onze eindbeslissing onderworpen. Het besluit door Ons te nemen, na den Raad van State te hebben gehoord, wordt met redenen omkleed en openbaar gemaakt.

»Wanneer de oprigting of inrigting zonder verlof heeft plaats gehad, wordt het gebouw gesloten."

»Art. 8. Het klokkengelui tot viering van kerkelijke plegtigheden of om de ingezetenen tot de godsdienstoefening op te roepen, kan in gemeenten waar kerken van meer dan één kerkgenootschap zijn, in het belang der openbare orde en rust door Onzen Commissaris in de provincie worden verboden.

»Klokkengelui tot andere einden heeft geen plaats dan met vergunning der plaatselijke policie."

»Art. 9. Hij, die aan deze wet niet voldoet, hare voorschriften overtreedt, of elders, dan art. 167 der Grondwet toelaat, de openbare godsdienst, wordt verklaard: »»*in strijd met de wet te hebben gehandeld*" " en veroordeeld in de kerken.

»Art. 10. De officieren van justitie bij de arrondissements-regtbanken eischen, overeenkomstig met de bepalingen van art. 854 van het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, voor de regtbank, ter burgerlijke teregtzitting, de toepassing van het voorgaand artikel.

»geene vervolging kan door haar worden ingesteld dan op magtiging van den procureur-generaal onder wiens bevelen zij staan, of op last des regters, in de de gevallen voorzien bij art 31 van het wetboek van strafvordering en art. 73 van de wet op de regterlijke organizatie en het beleid der justitie.

»Art. 11. Van het vonnis wordt appèl, van het arrest kassatie toegelaten.

»Art. 12. Die, na eenmaal ter zake van overtreding dezer wet te zijn veroordeeld, zich aan herhaling daarvan schuldig maakt; wordt gestraft met schorsing in de uitoefening zijner burgerschaps-regten voor den tijd van drie tot tien jaren en met gevangenis van eene maand tot twee jaren, te zamen of afzonderlijk.

»Art. 13. De regtsgedingen krachtens het voorgaand artikel ter zake van herhaalde overtreding gevoerd, worden op de gewone wijze voor den gewonen strafregter behandeld.

»De vervolging wegens overtredingen van deze wet verjaart door verloop van twee jaren."

»Art. 14. Bij het in werking komen dezer wet zijn, behoudens de bepalingen der wetten en reglementen, bedoeld in art. 167 der grondwet, afgeschaft de wet van 18 Germinal jaar X en alle andere met de tegenwoordige wet strijdige bepalingen.

»Lasten en bevelen enz."

Het *Giornale di Roma* deelt in zijn officieel gedeelte mede dat de heeren Lightevelt en Verhuell den 12den Rome hebben verlaten om naar 's Hage terug te keeren.

Omtrent de gevolgen van het hevige onweder van den 23 dezer, lezen wij in de *N. R. Courant* een opgave uit verschillende plaatsen.

Te Nieuw-Beijerland is de bliksem in een molen geslagen. De kap en ook een der wieken zijn daardoor in brand geraakt, maar door het kloek beleid van den knecht, werd alles gebluscht.

Uit Tiel schrijft men, dat de hagelsteenen grooter waren dan kippeneijeren en dat de tabak en het koorn, dat in de omstreken dier stad nog te veld staat, belangrijke schade hebben geleden.

Te Leeuwen en Wamel is mede de tabak, die juist zijn wasdom bereikt had, vernietigd en groote schade aan de huizen aangerigt.

Te Zalt-Bommel, Zuilichem, Cameren, Driel, Waardenburg en Tuil, zijn mede groote stukken ijs gevallen, waardoor op de te veld staande gewassen nog al schade is aangerigt.

Te Oosterhout vielen er vele stukken ijs van langwerpigen vorm; de meeste echter waren rond en ter groote van rijksdaalders; de R. K. Kerk aldaar en vele partikuliere gebouwen hebben groote schade aan glasruiten bekomen; in de omstreken ligt de boekweit plat op den grond, terwijl de boomgaarden als bezaaid zijn met afgehagelde vruchten; in het klooster St. Catharina-dal zijn 400 ruiten verbrijzeld.

Het gehucht *Dorst* heeft veel geleden; van kerk en school zijn schier alle glazen en een massa dakpannen gebroken. Omtrent de gevallen stukken ijs zijn de berigten uit *Bergen-op zoom* en *Breda* gelijkluidend.

Uit *Heusden* meldt men, dat de meeste hagelsteenen daar en in den omtrek gevallen, de grootte hadden van een zesponds kanonskogel; duizende dakpannen en glasruiten zijn verbrijzeld; men spreekt zelfs van menschen en dieren, welke wonden bekomen hebben; er heerschte een volkomen windstilte bij drukkende lucht.

Te Doeveren was het weder zoo indrukwekkend en schrikbarend, dat de meeste bewoners hunne deuren en vensters sloten. »Met storm en zware regens, dus schrijft onze correspondent, begon de vreeselijke onweersbui zich ten 8 ure te ontlasten, en na omstreeks ¼ uur te hebben gewoed, deed zich een ratelend en knallend geluid hooren, even als of er in de nabijheid een goed onderhouden twee gelederenvuur plaats vond, waarop een allervreeselijkste hagelslag volgde, zoo als hier nooit te voren plaats had; vele nog te veld staande vruchten zijn bedorven en vernield; alle pannen daken zijn deerlijk geteisterd; de glazen aan de noord- en noordwestzijde der huizen zijn nagenoeg alle ingeslagen; door verschillende rietendaken zijn de hagelsteenen dwars gevallen; twee uren na den bui zijn er ijsstukken gevonden, die 3, 4 à 5 Nederl. oncen wogen."

Te *Waalwijk* is een paard, toebehoorende aan J. van Baal, dood in de weide gevonden, op verschillende plaatsen aan het hoofd door zware hagelsteenen getroffen; vele melkgevende en andere koeijen zijn de ruggen gewond; allerlei soorten van vogels, als: reigers, ooijevaars, kievieten, patrijzen, eenden, eksters enz. worden overal in het veld dood gevonden.

Te *Elshout* is een jong mensch, die in het veld arbeidde en niet spoedig genoeg eene schuilplaats kon vinden, door de ijsstukken aan het hoofd gewond, zoodanig dat hij voor dood naar huis werd gedragen.

Te *Genderen* heeft eene vrouw, die in het veld haren man eten bragt, zoo vele kneuzingen bekomen, vooral aan haar hoofd, dat zij letterlijk onkenbaar was.

Te *Tilburg* is men met een ontzettenden regen vrijgekomen.

Uit *Dongen*, *Rijen* en *Loon op Zand* luiden de berigten zeer treurig, wat de schade aan veldvruchten en huizen betreft. De ijsklompen hadden daar, twee uren na den bui, nog de grootte van hoender-eijeren; sommige stukken ijs wogen 7 oncen.

Te *Maastricht* viel de bui des nachts tusschen 1 en 4 ure; van ongelukken had men tot nog toe niets vernomen.

Aan de Zaan is een molen door den bliksem in de asch gelegd.

In de omstreken van Hulst en Axel zijn schrikverwekkende verwoestingen aangerigt.

In den polder Abtsdale zijn de nog te veld staande boonen en erwten zoodanig beschadigd, dat men berekend slechts 3/10 te zullen behouden. Van boekweit is niets meer te verwachten.

Op den grooten weg tusschen Hulst en St. Nikolaas liggen 117 boomen met wortel en al omver geworpen.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 25 Aug. Niets nieuws betreffende de Oostersche quæstie.

— Bij een schrijven van den minister van Binnenl. Zaken aan de prefekten der onderscheiden departementen, wordt kennis gegeven dat het cellulaire gevangenisstelsel is afgeschaft, doch dat er voortaan naauwkeurig zorg zal moeten worden gedragen, om de gevangenen overeenkomstig hunne klassen bij elkander te plaatsen.

MADRID, 19 Augustus. De hertog en de hertogin van Montpensier zullen zich in de maand November, ter gelegenheid van de bevalling der koningin, naar Madrid begeven.

— De heer Calderon de la Barca, de nieuwe minister van buitenlandsche zaken, wordt in het begin van September in Spanje terug verwacht.

— Men zegt dat de heeren Egana en Gobantes, uit het kabinet zullen treden

DUITSCHLAND.

WEENEN, 22 Aug. Men ziet een keizerlijk besluit te gemoet, waarbij de staat van beleg in het Lombardisch-Venetiaansch koninkrijk merkelijk zal verligt worden. Het getal der krijgsraden zal op vier worden gebragt, en hun magt zeer ingekrompen. Het algemeen bestuur zal gesplitst worden in twee afdeelingen, eene militaire en eene burgerlijke.

— Het gebeurde te Smirna met den Noord-Amerikaanschen kapitein schijnt in de Vereenigde Staten door de publieke opinie te worden beschermd. Men weet echter niet hoe de zaak van regeringswege zal worden opgenomen. Ook is de officieele tijding van het voorval nog niet te Washington ontvangen.

BELGIE.

BRUSSEL, 24 Augustus. De festiviteiten ter gelegenheid van het huwelijk van den hertog van Braband zijn met het afsteken van een vuurwerk afgeloopen.

Een artikel in den Parijzer *Constitutionnel* heeft zich ongunstig uitgelaten over de huwelijksverbindtenis van den Belgischen kroonprins met het huis van Oostenrijk. Dit artikel is geschreven naar aanleiding eener brochure te Parijs uitgegeven en opgesteld, zoo er wordt voorgegeven, door een Belg. In deze brochure wordt beweerd, dat België niet lang meer als zelfstandige en onafhankelijke staat zal kunnen blijven bestaan, en dus best zou gedaan hebben, om zich te vereenigen met Frankrijk, 't welk vroeg of laat toch zal moeten geschieden. De aansluiting met de Oostenrijksche dynastie zal zulks verhoeden en slechts botsingen en jammeren ten gevolge hebben. De *Constitutionnel* nu heeft in zijne toelichtingen der brochure een en ander nog nader aangetoond en verder uitgebreid. Men vermoedt niet zonder grond, dat het geschrift uit den cyclus van den *Constitutionnel* afkomstig is, en dat ook de Belgische radikalen er niet vreemd aan zijn.

HANDELSBERIGTEN.

AMSTERDAM, 26 Augustus.

GRAANMARKT.

Tarwe tot op nieuw verhoogde prijzen met belangrijken handel; verkocht in Ent. 129, 130 ℔ witb. Pools. *f* 390. 95; 128 ℔ b. dito *f* 380; 127 ℔ dito *f* 375, 76, 80; 126 ℔ dito *f* 376; 129 Norder *f* 370; in kons. 129 ℔ b. Pools *f* 390; 125 ℔ dito *f* 365, 370; 126 ℔ ger. dito *f* 250; 131 ℔ roodb. dito *f* 385; 121 ℔ Vriess. *f* 315.

Gedr. Rogge *f* 2 lager; ongedr. als voren, verk. in Entr. 118 ℔ n. Petersb. *f* 222; 122 ℔ Pruiss. *f* 227 aan de markt; kons. 122 ℔ Pruiss. *f* 238; 120 ℔ Donau *f* 237; in veiling 44 last Odessa 113, 114 ℔ a *f* 210, 212.

Garst en Haver zonder handel.

Boekweit in een doen; 121 ℔ Holst. *f* 224.

Koolzaad. Betuwsch 67 £. Op 9 vaten Olie in April ek. 74; Sept. ek. 74; Oct. 74½; Nov. 75; Dec. 75½ £. *Raapolie* op 6/w. *f* 41, Vliegend *f* 40; 1°. Mei ek. *f* 40½, 41; Sept. *f* 40½, 40, 39¾; Oct. *f* 40¼; Nov. *f* 41, 40¾; Dec. *f* 41¼. *Lijnolie* op 6/w. *f* 33½; Vliegend *f* 32½. *Hennepolie* op 6/w. *f* 39; Vliegend *f* 38.

ANTWERPEN, 25 Aug. *Koffij* De markt blijft zeer vast. Verkocht tot stijve prijzen: 1300 bn. Domingo en 500 balen Java.

Granen. In Tarwe heeft wederom veel omgang plaats gehad tot eene kleine verhooging. Rogge insgelijks gevraagd tot onveranderde prijzen.

Suiker. Ruwe. Verkocht 1683 matten Manilla en [illegible] kisten Havana.

Tabak. Tot vaste prijzen zijn omgezet 103 vn. Kentucky.

Potasch. Met zeer veel vraag tot verhoogde prijzen, zoowel voor Russische als Amerikaansche.

Rijst. De vraag blijft aanhouden. Zeilende verkocht 2300 zakken Arracan. Ook in gepelde is veel omgegaan. Van Cavatine zijn 100 vaten verhandeld.

LONDEN, 24 Aug. *Suiker.* Vreemde Ruwe. Zeilende ladingen blijven gevraagd. Geraffineerd Crushed is voor export tot vaste prijzen te plaatsen.

Koffij. Ceylan in de Plantage soorten zeer gevraagd tot eene verhooging van *f* 1 a 2. Native onveranderd. Brazil en Domingo prijshoudend.

Thee prijshoudend met meer aftrek; goede en fijne Congo is zelfs eenigzins gezocht.

Rijst. De vraag blijft aanhouden met ferme prijzen. De

omzet bedraagt 18600 balen. Bengaalsch 13 s. 6 d. voor stoffig en 14 s. voor fijn. Van Arracan in loco zijn 5690 matten tot 10 s. à 10 s. 3 d. verkocht. Zeilende wordt niet aangeboden.

Talk. Kalm en zonder zaken.

Granen. Voor Tarwe heeft zich de vraag op nieuw verlevendigd en men heeft eene kleine verhooging toegestaan. De aanvoeren blijven belangrijk.

BORDEAUX, 24 Aug. *Voorloop.* De 3/6 tot 149 fr.: verhandeld zijnde 1 fr. hooger.

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

			25 AUG. 4½ u. gebl.	26 AUG. 4 u.		gebl.
NEDERL., Werkel. Sch. à 2½ pCt.			63 9/16	63 9/16	a	63⅝
Dito Dito	3	»	76 9/16	76½	»	
Dito Dito	4	»	95 11/16	95 9/16	»	95⅝
O. I. Leening 1844	4	»	95½		»	
Amortis. Syndic.	3½	»		94⅝	»	
Handel-Maatschappij	4½	»	130		»	
Aand. Rijn-Spoorweg.	»	»			»	
Aand. Holl. S. M.					»	
Obligatien	»	»			»	
BELGIE, Obligatien 1844	»	»			»	
Cert. bij de Belg. Bank.	2½	»			»	
Dito bij Rotsch. en Volksv	»	»	53 1/16	53	»	53 1/16
FRANKRIJK, Obligatien	3	»			»	
SPANJE Nieuwe	1	»	23 7/16	23⅜	»	23 7/16
Dito	3	»			»	
Dito Binnenl. à 6/m.	»	»	43 7/16	43 7/16	»	43½
Coup. Bewijzen.			6 11/16	6½	»	6⅝
Amortisable Schuld		»	5¼	5¼	»	
PORTUGAL te Londen	5	»	40 15/16	40 13/16	»	40⅞
Dito uitgestelde		»	18¼	17⅝	»	18
RUSL. bij *Hope* 1798 en 1816	5	»	109⅛	109⅛	»	
Dito Dito 1828 en 1829	»	»	108⅞	108⅞	»	
Cert. bij d°. 1831 en 1833	»	»	98⅜		»	
Dito	4½	»	100		»	
Dito bij *Hope*	4	»	93⅛	93	»	
Dito bij *Stieglitz en C°.*	»	»	92 5/16	92¼	»	
Dito bij id. 5de Serie	4	»			»	
Cert. te Hamburg	5	»			»	
Inschrijving in Assignat.	6	»			»	
Certs van dito	»	»	75 1/16		»	
POLEN, Certifikaten	4	»	87	87	»	
Dito Aand. à fl. 500					»	
Dito met Lot. » 300					»	
AMERIKA, Bank-Actiën			4 5/16		»	
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50 *f*					»	
OOSTENRIJK, Metalliek	5 pCt.		82 15/16	82 13/16	»	
Dito 1852	»	»			»	
Dito 1847	2½	»	43	42⅞	»	43
Dito 1851	2½	»	42⅞	42 13/16	»	
Dito 1849	5	»	95 5/16		»	
Ween. Bank bij *Goll en C°.*	»	»			»	
Dito	4	»			»	
Letter B.	5	»	95 5/16		»	
Aand. met Loting fl. 500					»	
Nieuwe dito	» 250	»			»	
NAPELS, Cert. *Lam. en Bouwer*	5 pCt.				»	
BRAZILIE te Londen 1824	5	»	98⅞	98¾	»	
Dito Leening 1843	5	»			»	
PERU	4½	»	81⅞		»	
MEXICO Nieuwe	3	»	26 5/16	26⅛	»	
VENEZUELA à £ 100	3½	»	37¼		»	
GRENADA à £ 100	2	»	22 9/16	22½	»	22 9/16
Dito Uitgestelde			10	9⅞	»	10
ECUADOR à £ 100		»		4 3/16	»	

Mexiko onbepaalde 25⅞, 15/16.

Handel en variatie waren heden ter beurze hoogst onbeduidend, de stemming was echter wederom ongunstiger.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pCt, Prolongatie 2½ pCt. Diskonto 2 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	*f* 56⅜		Livorno	2/m.	*f* 39⅜
»	zigt	» 56¾		Napels	»	» 81½
Bordeaux	2/m.	» 56		Petersburg	»	» 1.86½
»	½/m.	» 56¼		Weenen	6/w.	» 82⅛
Madrid	3/m.	» 245		Augsburg	»	» 35⅜
Cadix	»	» 245		Frankfort	»	» 99
Seville	»	» 242		Hamburg	2/m.	» 35⅜
Bilbao	»	» 243		»	zigt	» 35 1/16
Lissabon	»	» 41½		Londen	2/m.	» 11,72½
Porto	»	» 41½		»	zigt	» 11,80
Genua	2/m.	» 46⅜		Rotterdam		» ⅛

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 25 Aug. Belg. leen. 2½ pc. 56⅛; 1840/1842 4½ pc. 98¼; 1848, —; Spanje 1—3 pc. 23; Binnenl. 3 pc. 43; Romeinen 5 pc. —; Oostenrijk Metalliek 5 pc. 86½.

PARIJS, 25 Aug. Fransche 3 pCt. 80.—; 4½ pCt. 105.10; Spanje 3 pCt. Binnenl. 43; id. 1 pCt. 23; Russen 4½ pCt. —.

LONDEN, 25 Aug. Cons. kont. 98⅜ a —; op tijd 98⅜ a —; Braz. 101 a 102; 1829/39 101 a 102; 1852 99 a 100; Den. 3 pc. 84 a 86; 5 pc. 106 a 108; Ecuad. 5⅛ a 5¾; Gren. 23 a 23½; Uitgest. 10 a 10½; Mexiko Nieuwe 26¾ a —; Peru 4½ pc. N. 85 a 86; Uitgest. — a —; Rusl. 1822 5 pc. 118 a 119; (N.) 4½ pc. 101½ a 102; Portugal 5 pc. — a —; 4 pc. 45⅜ a —; 3 pc. — a —; Spanje 1 pc. 23½ a —; 3 pc. 47½ a 48; Coup. cert. 6½ a 6¾; Passive 5⅛ a 5⅜; Holl. 2½ pc. 64½ a —; id. 4 pc. 98 a —; Venez. 38 a 39; Uitg. 16 a 17; Wissel op Amsterdam *f* —.—; Grieken 1824 8 a 8½; 1825 —.

BERLIJN, 24 Aug. Schuldbr. 3½ pc. 92¾; Loten 143¼; Rusl. Stiegl. 4 pc. 97⅓; Pools. 4 pc. 92¼; Loten fl. 500 92; Oost. Met. 5 pc. 88⅝; Amsterdam zigt 142; id. 2/m. 141⅛.

HAMBURG, 24 Aug. Rusl. Cert. 104; Oostenrijk Met. 5 pc. 94½; Spanje 1—3 pc. 22; Binnenl. 3 pCt. 40¾.

NIEUWSTIJDINGEN, BETREFFENDE INTRESTBETALINGEN, UITLOTINGEN, GELDLEENINGEN, ENZ.

PRIJZEN VAN COUPONS EN LOSBARE OBLIGATIEN.

Metalliek	*f* 27,30	a —		Pruissische	*f* 34¾	a —
Napelsche	- 25,30	„ —		Spaansche	- 2,46	„ —
Div. in £St.	- 11,75	„ —		Hamb. Russ.	- 36 15/16	„ —
Eng. Russen	- —,—	„ —		Russ. in Z. R.	- 37½	„ —
Fransche	- 56¼	„ —		„ Pap. „	- 10⅝	„ —
Belgische	- 56¼	„ —		Pools. in Fl.	28⅛	„ —

SPECIE-COURS.

GOUDEN SPECIEN.

Stukken à *f* 10 per Stuk	*f* 9,80 a	9,90
Oude Gerande Dukaten	» 5,60 »	5,70
Wigtige Souvereinen	» 11,80 »	11,90
» Pistolen	» 9,65 »	9,75
Stukken van 20 Francs	» 9,50 »	9,60

Baren Goud en Specien à *f* 1442,60 per Ned. ℔ fijn 11¼ à 11¾ pc.

ZILVEREN SPECIEN.

Piasters per Stuk	*f* 2,55 à	2,60
Stukken van 5 Francs	» 2,35 »	2,37
Brabandsche Kroonen	» 2,65 »	2,70
Fransche	» 2,70 »	2,75
Pruissische Daalders	» 1,75 »	1,77
Zilver 1000 à 980	*f* —,— à	—,—
» 900 » 700	» 104,50 »	105,—

PUBLIEKE VERKOOPING VAN HUIZEN IN HET O. Z. HEEREN-LOGEMENT.

Op Maandag 29 Augustus, 's avonds ten vijf ure.

N° 1. Een Huis, Tuin en Erve, Keizersgracht, II 345

2. Een Huis en Erve, N. Z. Achterburgwal, G 283.

3. Eene Stalling, Koetshuis en Erven, Rozenstraat, EE 405 en 406.

4. Een Huis, Achterhuis en Erve, Huidenstraat, HH 491.

5. Een Huis en Erve, Nieuwe Nieuwstraat, H 471.

6. Een Huis, Achterhuis, Tuin en Erve, Prinsengracht, Z 419.

7. Een Huis en Erve, Lange Leidsche Dwarsstraat, CC 290.

8. Een dito, St. Nikolaasstraat, H 419, benevens dito, Geertruisteeg, H 451.

9 Een dito, als voren, H 397.

10. Een Huis, Binnen-Bantammerstraat, N 395.

11. Een Huis en Erve, Oostenburger-Middenstraat, T 92.

12. Een dito, Beerenstraat, KK 412.

13. Een dito, Utrechtsche Straat, Z 848.

14. Een Huis, Achtergracht, W 268.

15. Twee Loodsen, naast het voorgaande Perceel, W 75 à 78, 266 en 267.

16. Een Huis, Achterhuis en Erve, Ridderstraat, N 274.

17. Twee Huizen, N. Z. Kolk, L 351 en 352.

18. Een Huis en Erve, Binnen-Oranjestraat, UU 611.

19. Een dito, Prinsengracht, BB 492.

ADVERTENTIEN.

(3212) Heden overleed in den ouderdom van ruim 33 jaren en na voorzien te zijn van de H. H. Sacramenten der stervenden, mijne geliefde Zuster ALIDA VAN DEN HAM, gewezen Huisvrouw van J. SCHOLMAN, diep betreurd door haren Echtgenoot en hare Broeders en Zusters en verdere familie.

JUTPHAAS, A. VAN DEN HAM,
22 Augustus 1853. R. C. Pr.

Eenige en algemeene kennisgeving.

EEN GEZWEL AAN DEN HALS, *genezen door de zalf en de pillen van HOLLOWAY.*

Thomas Marlow, te Bristol woonachtig (Walsh-Back) was sedert jaren ziekelijk geweest, gedurig klagende over pijnen in den nek. Hij raadpleegde onderscheidene genees- en heelkundigen, doch zonder het minste goed gevolg. Eindelijk ontstond er een groot gezwel onder zijn linkeroor, waaraan hij geruimen tijd verschrikkelijk leed, terwijl alle, andermaal aangewende middelen tot geen de minste baat verstrekten; tot dat hij eindelijk gebruik maakte van de zalf en pillen van Holloway, welke spoedig het gezwel verdeelden en genazen, zoodat hij thans in den besten staat van gezondheid verkeert.

Door het vermeerderd debiet zijn de prijzen als volgt: *Doosjes Pillen* à *f* 0.90, *f* 2.10, *f* 3.30, *f* 7.75: *f* 15.50, *f* 23,50.

Potjes Zalf à *f* 0.90, *f* 2.10, *f* 3,30, *f* 8.15, *f* 15.90, *f* 23.90.

Zijn op franco aanvragen à contant te bekomen bij B. ADAMA, Apotheker, Heerengracht hoek Utrechtschestraat, N°. 22 te *Amsterdam*, bij A. P. MILIUS te *Utrecht*, en bij J. STRAATMAN, hoofd-depothouder te *'s Bosch*, *ment. te Londen*, Strand 244, *Holloway's Etablish-* (3053)

DOOFHEID KAN GENEZEN WORDEN.

Dr. PINTER'S Magnetische Oorpillen, zoo eenvoudig, gemakkelijk en onschadelijk, oefenen eene wonderlijke Geneeskracht uit op de Gehoorwerktuigen. Zij zijn in een Watje gerold, dat even als een gewoon Watje in het Oor gestopt wordt.

Dr. F. M. FELDBERG, in Weenen, betuigt, dat hij in zijne praktijk Personen, die vele jaren Doof waren, daarmede genezen heeft, en dat iedere Doofheid daarmede genezen kan worden, als zij niet mede ter de wereld gekomen is of als de Gehoorwerktuigen niet gedood zijn door Inspuitingen eener sublimaatoplossing, hetgeen in sommige ziekten gebezigd wordt.

Boekjes, waarin nadere bijzonderheden opgeteekend zijn, worden in het **VERKOOPHUIS** en de bekende Dépôts gratis afgegeven. (32

STOOMJAGTEN

varende tusschen

ROTTERDAM, MIDDELBURG,

en op alle daar tusschen gelegen plaatsen.

Voor de Maand SEPTEMBER 1853.

Van *Rotterdam.*				Van *Middelburg.*			
Dond.	1,	's morg.	4 u.	Donderd.	1,	's morg.	9
Vrijdag	2,	„	4½ „	Vrijdag	2,	„	10
Zaturd.	3,	„	5 „	Zaturd.	3,	„	10
Zondag	4,	„	6 „	Zondag	4,	„	11
Maand.	5,	„	6½ „	Maand.	5,	's midd.	12
Dingsd.	6,	„	7 „	*Dingsd.	6,	's morg.	5
Woensd.	7,	„	8 „	*Woensd.	7.	„	5
Dond.	8,	„	8½ „	*Donderd.	8,	„	5
†Vrijdag	9,	„	9½ „	§Vrijdag	9,	„	3
†Zaturd.	10,	„	9½ „	§Zaturd.	10,	„	3
Zondag	11,	„	10 „	Zondag	11,	„	5
†Maand.	12,	's midd.	12 „	Maandag	12,	„	6
Dingsd.	13,	's morg.	3 „	Dingsd.	13,	„	8
Woensd.	14,	„	4 „	Woensd.	14,	„	9
Dond.	15,	„	4 „	Dond.	15,	„	9
Vrijdag	16,	„	4½ „	Vrijdag	16,	„	10
Zaturd.	17,	„	5 „	Zaturd.	17,	„	11
Zondag	18,	„	5½ „	Zondag	18,	„	11
Maand.	19,	„	6 „	Maand.	19,	„	11
Dingsd.	20,	„	7 „	Dingsd.	20,	's midd.	[illegible]
Woensd.	21,	„	7½ „	*Woensd.	21,	's morg.	[illegible]
Dond.	22,	„	8 „	*Dond.	22,	„	[illegible]
Vrijdag	[illegible]		[illegible]	[illegible]			
†Zaturd.	24,	„	9½ „	§Zaturdag	24,	„	3
†Zondag	25,	„	9½ „	§Zondag	25,	„	3½
Maand.	26,	„	10 „	Maandag	26,	„	4
†Dingsd.	27,	's midd.	12 „	Dingsd.	27,	„	6
†Woensd.	28,	„	12 „	Woensd.	28,	„	7
†Dond.	29,	„	12 „	Dond.	29,	„	8
Vrijdag	30,	's morg.	4 „	Vrijdag	30,	„	9

Op de dus † gemerkte dagen zal bij geregelde aankomst van den Spoortrein, te Rotterdam die aankomst worden afgewacht.

Op de dus * gemerkte dagen treft men gewoonlijk de van Rotterdam naar Nijmegen varende Stoomboot te Dordrecht aan.

Op de door § gemerkte dagen is de overtogt wegens stroomtegenstand van langeren duur dan op de overige.

In Correspondentie met Diligence-diensten tusschen Middelburg en Vlissingen; Zierikzee en het Veer Zijpe, Goes en het Veer te Wolfaartsdijk.

De Goederen kunnen tot één uur vóór de Afvaart bezorgd worden; later aangebragt, blijven dezelve tot de volgende reis liggen. (32

Bij C. L. VAN LANGENHUYSEN is van de pers gekomen en wordt met succes gedebiteerd:

DE HEILIGE VADER. Zijne zending en verdiensten, naar het Hoogduitsch van Dr. THEODOR SCHERER, door S. J. FUNNEKOTTER, Kath. Pr. . . . *f* 1.

REDENEN VAN MIJNE BEKEERING tot de Katholijke Kerk, van den Wel-Eerwaarden Heer GORDON . . . *f* 0.

GEEN PRIESTER, GEEN KERK. Naar het Engelsch, door S. J. F. . . . *f* 0.

HET VOORGEBORGTE en andere Gedichten van J. A. ALBERDINGK THIJM, royaal 8°, gebonden in karton. Prijs . . . *f* 1.

GEERTRUIDA VAN OOSTEN, Geschiedenis van een Delftsch Begijntjen, uit de XIVe eeuw, door J. A. ALBERDINGK THIJM. Met 2 platen van ED. DUJARDIN, in 't formaat van de werken van CONSCIENCE. Prijs *f* 0

Al deze werkjes zijn mede alom bij zijne correspondenten verkrijgbaar.

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever.

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Vervolg der Zitting van Woensdag, 24 Augustus.

De zitting wordt voor 4 uurs geschorst. Bij de hervatting wordt voorlezing gedaan van een brief van den minister van Oorlog, waarbij hij, namens den Koning, de wetsvoordragt nopens het bouwen en planten binnen zekeren afstand van vestingen *intrekt*, omdat de tijd van behandeling in *deze* zitting, hoe gaarne Z. M. de afdoening ook zou gewenscht hebben, te kort schiet.

De beraadslagingen over de wet op de kerkgenootschappen worden alsnu voortgezet en wel over art. 6, hetwelk bepaalt: »De bedienaren der openbare godsdienst dragen het gewaad voor kerkelijke plegtigheden of bij de uitoefening van de openbare godsdienst in hun kerkgenootschap gebruikelijk, niet, dan binnen gebouwen en besloten plaatsen, of daar, waar de openbare godsdienstoefening, naar het 2e lid van art. 167 der Grondwet, is toegelaten."

De heer *van Lynden* vraagt: 1° of ook het kloostergewaad daaronder begrepen is; 2° of niet de zaak der kloosters zelve bij deze wet zou moeten worden geregeld; 3° eene aanwijzing der plaatsen, waar, naar art. 167, de godsdienstplegtigheden zijn toegelaten; en 4° of de militairen regtens verpligt zijn, in de plaatsen waar de processiën zijn toegelaten, dezelve te begeleiden, hetgeen hem, wanneer daartoe militairen van verschillende kerkgenootschappen gebezigd worden, niet overeenkomstig de gelijke vrijheid toeschijnt.

De *minister van Oorlog* antwoordt op dit laatste punt, dat het krachtens het besluit van 11 November 1819, voor de zuidelijke provinciën van het toenmalig rijk uitgevaardigd, is voorgeschreven, doch dat hij gelooft dat het aan den garnizoens-kommandant is overgelaten in eene zoodanige begeleiding toe te stemmen, alleen als maatregel ter handhaving van orde en rust.

De *minister van Justitie* is voorbereid, om te antwoorden op al de vragen van den heer van Lynden; hij kan, hij mag dit niet zoo dadelijk doen, maar voor zoover zij in betrekking staan tot dit artikel, antwoordt hij, dat het kloostergewaad daaronder niet begrepen is.

De heer *de Poorter* vraagt aan den heer van Lynden of hij niet zijne vragen omtrent het kostuum zou willen uitbreiden tot dat van *miss Bloomer* in Amerika, tot dat der kwakers en tot de dagelijks wisselende modes van Parijs. Men zou dan liever eene wet moeten maken als in China bestaat, waarbij aan elken stand in de maatschappij eene bepaalde kleederdragt wordt opgelegd.

De heer *van Lynden* vraagt nog aan den minister van Oorlog, of niet de begeleiding der processiën, voor zoo ver dat strekt tot handhaving der publieke orde, moest worden overgelaten aan de plaatselijke politie.

De heer *Storm van 's Gravesande* meent, dat ook niet alleen bij processiën, maar bij het houden van *Te Deums*, het garnizoen tot bijwoning verpligt is.

De *Minister van Oorlog* gelooft, dat bij al dergelijke plegtigheden, waaromtrent, hij herhaalt het, geene bepaalde voorschriften bestaan; alleen militairen van de R. K. godsdienst gebezigd worden.

De heer *van Heiden Reinestein* ziet in art. 6 geen nut; wel aanleiding tot plagerijen, en geheel afhankelijk van het subjectief gevoelen, wat kerkelijk kostuum is, iets, dat lang niet is uitgemaakt. Hij is dus tegen het artikel.

De heer *van Deinse* meent, dat uitgemaakt is, op welke plaatsen godsdienstoefening buiten de gebouwen is toegelaten, want in de nota, gevoegd bij het ontwerp van grondwetsherziening zijn de wettelijke verordeningen daaromtrent aangewezen.

De heer *van Nispen* deelt zeer den wensch, dat waar de verpligting bestaan mogt, dat militairen plegtigheden zouden moeten bijwonen, vreemd aan hunne godsdienst, dat dit dan in het vervolg ophoude. Zij moeten niet kunnen verpligt worden bij te dragen tot opluistering der eeredienst van eene gezindheid, die de hunne niet is.

De heer *van Eck* meent, dat de nota, overgelegd bij de herziening der Grondwet, niet genoegzaam verbindend is, als zijnde eene bloote aanwijzing van verordeningen, en dat de minister niet volstaan kan met de regeling van dit onderwerp tot later te verschuiven, omdat dit art. 6, in verband met art. 9, straf bepaalt op overtreding van het 2de lid van art. 167.

De *minister van Justitie* gelooft, dat het in het algemeen nuttig is alle uiterlijk vertoon te vermijden, ook uit het oogpunt van onderlinge verdraagzaamheid.

De heer *Godefroi* bestrijdt de meening van den heer van Eck, als zouden de plaatsen, voor godsdienstoefening buiten de gebouwen bij de bewuste nota niet behoorlijk zijn aangewezen. Er wordt in die nota verwezen naar Art. 45 der wet van Germinal, en dat Artikel wordt bij Art. 15 der tegenwoordige wet gehandhaafd. of nu die wet van Germinal kracht heeft hier te lande, dat zal in de gegeven gevallen de regter moeten beslissen.

De Minister van Justitie deelt die meening.

Ten slotte wordt het Artikel in stemming gebragt en onveranderd *aangenomen* met 41 tegen 27 stemmen. *Tegen* de heeren: Strens, de Lom de Berg, Reinders, Hengst, Storm, ten Cate, van Nispen, Beens, Wintershoven, Meeussen, Sloet, de Poorter, de Man, Westerhof, Thorbecke, van Heiden Reinestein, Hugenholtz, van den Heuvel, Boeije, Bots, Zijlker, van Hoëvell, van Bosse, Dommer, Jespers, van Eck en Luyben.

Art. 7 bepaalt, dat elke oprigting van een gebouw tot uitoefening van de openbare godsdienst, binnen den afstand van 200 ellen van eene bestaande kerk, in het belang der openbare orde een onderzoek vereischt omtrent de plaats van vestiging. Vóór de oprigting wordt door het gemeentebestuur beslist en verder worden in het artikel de formaliteiten aangewezen.

De heer *van Goltstein* vraagt of die afstand niet op 100 of 150 ellen zou kunnen bepaald worden, vooral in het belang der plattelandsgemeenten.

De *Minister van Justitie* zegt, dat de afstand van 200 ellen berust op het gevoelen van deskundigen, doch stelt zich daarvoor geene partij.

De heer *Godefroi* wijst er op, dat op het eiland Urk de bepaling van 100 ellen aanleiding heeft gegeven tot verschil tusschen de Hervormde en Afgescheidene gemeente aldaar, en dat daarover destijds klagten bij het provinciaal bestuur van Noord-Holland zijn gerezen, als meenende de Hervormde gemeente, dat hare dienst bij de bepaling van een afstand van 100 ellen, zou worden gehinderd.

De heer van Goltstein is door de bekomen inlichtingen voldaan.

Art. 7 wordt daarop aangenomen met 44 tegen 24 (zelfde stemming als zoo even, doch met dat verschil, dat onder de voorstemmers voor dit artikel zich bevonden de heeren van Bosse, van Heiden Reincstein en Boeije, die straks tegen Art. 6 hadden gestemd).

Art. 8 luidt als volgt: »Het klokkengelui tot viering van kerkelijke plegtigheden of om de ingezetenen tot de godsdienstoefening op te roepen, wordt in gemeenten, waar kerken van meer dan één kerkgenootschap zijn, niet toegelaten, dan met toestemming van Onzen kommissaris in de provincie.

»Klokkengelui tot andere einden heeft geene plaats dan met vergunning van plaatselijke politie."

Op dat artikel worden voorgesteld de volgende amendementen, als: 1°. door den heer van Heiden Reinestein, om het artikel aldus te lezen: »Het klokkengelui tot viering van kerkelijke plegtigheden of om de ingezetenen tot de godsdienstoefening op te roepen, kan in gemeenten, waar kerken van meer dan een kerkgenootschap zijn, in het belang der openbare orde en rust, door Onzen Kommissaris in de provincie worden verboden."

Alinea 2 als in het ontwerp. — De strekking is, om de toelating regel, en het verbod uitzondering te doen zijn; dus eene omkeering van het stelsel van het artikel der wet.

2°. Door den heer *Hoffman*, om het artikel aldus te lezen: »Klokkengelui tot viering van kerkelijke plegtigheden of om de ingezetenen tot de godsdienstoefening op te roepen, kan in gemeenten, waar kerken van meer dan één kerkgenootschap zijn, bij het ontstaan van klagte daarover, en indien de kerkbesturen zich onderling deswege niet kunnen verstaan, door het hoofd van het gemeentebestuur worden verboden, behoudens beroep op Gedeputeerde Staten, en even als in het vorig artikel, op Onze eindbeslissing.

De reden is, dat het gemeentebestuur als op de plaats zelve beter bij magte is *dadelijke* beslissing te geven.

3°. Door den heer *van Deinse*, om in art. 8, behalve klokkengelui, ook op te nemen trommelslag en hoorngeblaas, dat in sommige gemeenten der oostelijke provinciën gebruikelijk is. (Dit amendement is later door den spreker ingetrokken.)

Zoowel over het artikel der Regering als over de daarop voorgestelde amendementen ontstaan veelvuldige woordenwisselingen. — De Heer *van Rappard* geeft, nu hij keus heeft, de voorkeur aan het amendement van den Heer van Reinestein. — De Heer *van Akerlaken* prefereert het artikel van het ontwerp. — De Heer *van Bosse* heeft bezwaar tegen het artikel en de amendementen, want als de kerken niet in dezelfde burgerlijke gemeente liggen en toch zoo digt bij elkander zijn, dat de geluiden kunnen worden gehoord, dan treft geen der bepalingen doel. — De Heer *Hugenholtz* is mede tegen alle bepalingen, omdat de ondervinding geene ongelegenheden heeft aangetoond. — De Heer *Hoffman* blijft zijn amendement verdedigen. — De Heer *van Nispen* is van het gevoelen van den Heer Hugenholtz, en voorziet dat door de bepaling de klagten zullen worden uitgelokt. — De heer *van Goltstein* is voor het amendement van den heer Hoffman. — De Heer *de Kempenaer* voor het artikel der wet. — De Heer *Schimmelpenninck van der Oye* voor het amendement Reinestein. — De *Minister van Justitie* zegt, dat de bedoeling van het artikel is, dat het klokkengelui ten minste moet *kunnen* tegengegaan worden, dáár waar zulks werkelijk noodig is. De vraag wordt nu maar alleen, wil men eene negatieve of eene positieve bepaling. Hij stelt zich geen partij voor de redactie, maar vindt dat het beter is een verzoek af te slaan, dan telkens tusschen beiden te treden, en uit dat oogpunt beveelt zich de redactie van het ontwerp aan. — De Heer *van Nispen* verklaart zich, ten gevolge van nadere inlichtingen, voor het amendement Heiden Reinestein.

Ten slotte wordt het amendement van den heer *Hoffman afgestemd* met 42 tegen 26 stemmen.

Dat van den heer *van Heiden Reinestein* wordt *aangenomen* met 47 tegen 21 stemmen.

Alsnu ontstaat er eenige diskussie of het artikel zelf nog in omvrage dient te worden gebragt, omdat het aangenomen amendement van den heer van Heiden Reinestein in de plaats treedt van het oorspronkelijk artikel. Op aandrang van onderscheidene leden, die zich wel voor het amendement hebben verklaard, om eenige verbetering te erlangen, maar die daarom het artikel op zich zelf, als een deel van de wet uitmakende, niet wenschen goed te keuren, wordt tot stemming overgegaan, waarvan de uitslag is, dat het aldus gewijzigd artikel wordt aangenomen met 42 tegen 26 stemmen. *Tegen* de heeren: ten Cate, van Nispen, Beens, Wintershoven, Meeussen, Sloet, de Poorter, de Man, Westerhoff, Thorbecke, Hugenholtz, van Akerlaken, van den Heuvel, Bots, Zijlker, van Hoëvell, van Bosse, Dommer, Jespers, van Eck, Luyben, Strens, de Lom de Berg, Reinders, Hengst en Storm.

De zitting wordt daarna gescheiden tot morgen ochtend ten 10 ure.

Zitting van Donderdag, 25 Augustus.

In deze zitting zijn de beraadslagingen over het ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen voortgezet.

Art. 9. De heeren *van Hoëvell* en *van Akerlaken* hebben eenige inlichtingen omtrent dit artikel verlangd.

De *Minister van Justitie* heeft geantwoord, dat de beide vragen betrekking hadden tot de uitvoering der wet. Het is moeijelijk te bepalen, wat bij de toepassing en uitvoering dikwerf in aanmerking zal moeten komen. Hij houdt zich overtuigd, dat geen officier van Justitie, ingevolge art. 3, eene vervolging zal instellen, dan wanneer het blijkt, dat de overtreding *opzettelijk* heeft plaats gehad. Het Openbaar Ministerie handelt bij vervolgingen van dergelijken aard altijd met de grootste voorzigtigheid. In welke gevallen eene vervolging zal plaats hebben, is moeijelijk te bepalen. Bij vervolgingen, vooral wanneer het politie-overtredingen aangaat, zal men altijd voorzigtig te werk gaan.

De heer *van Hoëvell* bedankt den minister voor de gegevene inlichtingen, waaruit het gebleken is, dat eene overtreding, om te kunnen vervolgd, *opzettelijk* moet hebben plaats gehad.

In stemming gebragt is art. 9 met 36 tegen 23 stemmen *aangenomen*.

Tegen de heeren: de Man, Jespers, Westerhoff, Meeussen, van Hoëvell, Reinders, Dommer van Poldersveldt, van Wintershoven, Strens, de Poorter, Luyben, Zijlker, Blaupot ten Cate, van den Heuvel, ter Bruggen Hugenholtz, van Eck, de Lom de Berg, Hengst, van Bosse, van Nispen, Bots, Beens, en Thorbecke.

Het aangenomen artikel luidt aldus: »Hij, die aan deze wet niet voldoet, hare voorschriften overtreedt, of elders dan art. 167 der Grondwet toelaat, de openbare godsdienst uitoefent, wordt verklaard »in strijd met de wet te hebben gehandeld" en veroordeeld in de kosten."

Diskussie over Art. 10.

De heer *Godefroi* licht het amendement toe, dat door de heeren van Rappard, Elout van Soeterwoude en door hem aangeboden is, strekkende om de laatste zinsnede van het artikel te doen vervallen, houdende: »Geene vervolging kan door de officieren van justitie worden ingesteld, dan op magtiging van den prokureur generaal, onder wiens bevelen zij staan." Men grondde dit amendement daarop, dat het niet wenschelijk was, dat het toezigt over de regtsbedeeling bij art. 73 Regt. en Org. en 31 Strafv. vastgesteld, in het geval van de thans aanhangige wet zou worden verzwakt. — Over dit amendement ontstaat eene woordewisseling, en wel over de uitlegging, die aan de bedoelde art. 73 en 31 moeten worden gegeven.

De heer *Sander* verklaart daarbij, in antwoord op den heer van der Brugghen, dat de woorden »zoo daartoe termen zijn" in art. 31 strafvord. voorkomende, moeten worden teruggebragt tot het oordeel der regtbank, en niet tot dat van den offic. van Justitie. — De heer v. Rappard heeft die uitlegging bevestigd. — De heer v. d. Brugghen heeft zich daarover verheugd en daarvan akte genomen. — Ten gevolge van een voorstel van den minister van Justitie is het amendement derwijze veranderd, dat achter de laatste zinsnede zullen volgen de woorden: »of op last der regters in de gevallen, voorzien bij art. 31 van het wetboek van strafvordering en art. 73 van de wet op de regterlijke organizatie en het beleid der Justitie." — Dit amendement is *aangenomen* met 39 tegen 24 stemmen. *Tegen* de heeren: Hengst, van Bosse, van Nispen, van Goltstein, Dommer, Wintershoven. Strens, Sloet, Thorbecke, de Poorter, Luyben, Zijlker, van Hoëvell, Hugenholtz, van Eck en de Lom de Berg.

Art. 10 is alzoo gewijzigd *aangenomen* met 38 tegen 25 stemmen. *Tegen* de heeren Beens, Storm, de Man, Westerhoff, Meeuwsen, van Hoëvell, Reinders, Dommer, van Wintershoven, Strens, Sloet, Thorbecke, de Poorter, Luyben, Zylker, ten Cate, van den Heuvel, Hugenholtz, van Eck, de Lom de Berg, Hengst, van Bosse, van Nispen en Bots.

Het *aangenomen* art. 10 luidt als volgt: »De officieren

van Justitie bij de arrondissements-regtbanken eischen, overeenkomstig met de bepalingen van art. 854 van het Wetboek van Burgerl. Regtsvordering, voor de regtbank, ter burgerlijke teregtstellingen de toepassing van het voorgaand artikel.

»Geene vervolging kan door hen worden ingesteld dan op magtiging van den procureur-generaal onder wiens bevelen zij staan, of op last des regters, in de gevallen voorzien bij art. 31 van het Wetboek van Strafvordering in art. 73 van de Wet op de Regterlijke Organisatie en het beleid der Justitie."

Art. 11 geeft tot geene diskussie aanleiding en wordt met 40 tegen 23 stemmen *aangenomen*. — *Tegen* de heeren: van Nispen, Bots, Beens, Strens, Jespers, Westerhoff, Meeussen, van Hoëvell, Dommer, Wintershoven, Storm, Sloet, Thorbecke, de Poorter, Luyben, Zijlker, ten Cate, van den Heuvel, Hugenholtz, van Eck, de Lom de Berg en Hengst.

Het aangenomen artikel luidt aldus: »Van het vonnis wordt appel, van het arrest kassatie toegelaten."

Art. 12 luidde aldus: »De behandeling der zaak heeft in eersten aanleg en hooger beroep plaats met gesloten deuren, indien de regter dit raadzaam oordeelt of de beklaagde het verlangt. De gedaagde kan zich door een raadsman doen bijstaan."

De *minister van Justitie* brengt eene wijziging in dit artikel, daartoe strekkende, om de woorden: »of de beklaagde het verlangt" te doen wegvallen. — De heer *van Hoëvell* meent, dat dan wel de geheele eerste alinea kan wegvallen. De regter kan toch, als hij het raadzaam oordeelt, eene zaak met geslotene deuren doen behandelen. — De heer *Godefroi* ondersteunt dat gevoelen. — De *minister* kan zich met die meening vereenigen, zoodat het artikel alleen uit de laatste alinea zal bestaan. — In omvraag gebragt wordt het aldus gewijzigd artikel *verworpen* met 41 tegen 24 stemmen.

Art. 13 (nu 12). De heer *van Rappard* licht het amendement, door hem, met de heeren Godefroi en Elout voorgesteld, toe. Hij doet uitkomen, dat onze strafwetgeving in een hoogst gebrekkigen toestand verkeert. Dit is niet alleen met dat wetboek het geval, maar ook nog met een aantal andere wetten, bepaaldelijk met de nieuwe wet op de jagt en visscherij, wier toepassing zooveel te doen geeft aan de regtbanken en hoven en aan den Hoogen Raad. Het gebrek der wetgeving heeft dan ook tengevolge, dat in de meeste gevallen de hoegrootheid der straf niet door den regter zelven wordt bepaald, maar door den Koning, na den minister van Justitie te hebben gehoord. In de meeste gevallen is te weinig aan het arbitrium judicis overgelaten. Zoo wordt o. a. in de meeste gevallen van de bij art. 42 van het Wetboek van Strafregt gestelde straf in zake van laster remissie gegeven. Eene meer stellige bepaling bij het onderwerpelijke punt is dan ook door de voorstellers noodig geacht.

De heer *Sander* meent dat de in eerste red. en de thans voorgestelde van het amend. een verschil bestaat. Er staat nu in »wordt de overtreder veroordeeld" enz., terwijl vroeger gesteld was: »kan worden" enz., zoodat de toepassing der gevangenisstraf niet meer bij herhaling van overtreding van omstandigheden kan afhangen, maar voor den regter verpligtend is gesteld. Hij vraagt of de voorstellers op dat verschil hebben gelet, en zoo ja, of er dan een bepaalde reden bestaat voor de tegenwoordige redaktie?

De heer *van Rappard* zegt, dat de vorige spr. zeer juist het verschil ten deze heeft opgemerkt. De voorstellers hebben bepaald dit stellig voorschrift verlangd, vermits het in het oorspronkelijke artikel voorgestelde, ten opzigte van iemand, die reeds eenmaal was verklaard »te hebben gehandeld in strijd met de wet," niet genoegzaam aan de voorstellers is voorgekomen. Het thans voorgestelde behelst inderdaad een zeer ligte straf.

De heer *v. d. Brugghen* beaamt geheel het opgemerkte van den vorigen spr. nopens het onvolledige en het gebrekkige der nieuwe jagtwet. Maar wat daatomtrent waar is, geldt ook in volle mate, ten aanzien der kieswet. Hij wijst op de vele misbruiken die gaandweg van het kiesregt worden gemaakt. Hij deelt nog eenig bzwaar mede, dat hij tegen de strafbepaling in dit art. heeft. Hij vraagt of de straf, bij art. 9 kan blijven bestaan bij tweede overtreding, dan wel of de strekking van het amend. is om de straf bij tweede overtreding te doen vervallen.

De heer *de Kempenaer* meent dat de voorstellers wel geen ander deel kunnen hebben, dan om de straf in art. 9 bedreigd tegen eene eerste overtrding te laten bestaan. Het amendement daarentegen is gerigt tegen eene herhaalde overtreding. Het is eene nieuwe straf, die hier geschapen wordt. Hij kan zich alzoo wel met het amend. vereenigen, doch stelt voor, de woorden »tot gevangenis" te veranderen in »met gevangenis".

De heer *Godefroi* geeft te kennen, dat de voorstellers tegen die verandering geene zwarigheid hebben. Het amend. nader toeligtende, doet hij uitkomen, dat zij de verklaring van te hebben gehandeld in strijd met de wet, voor de eerste overtreding meer beschouwen als eene waarschuwing, dan wel als eene straf." De eigenlijke strafvordering begint eerst bij de tweede overtreding. Daarom hebben de voorstellers niet opgenomen het woord »andermaal," zoals in het oorspronkelijke artikel.

De heer *v. Goltstein* ondersteunt het amend. vooral daarom, omdat daarin geene melding meer is gemaakt van het bestaande (Fransche) strafwetboek. Dat wetboek toch is reeds door een ander vervangen, alhoewel dit nog niet in werking zij. Hij hoopt, dat dit spoedig aan eene nadere herziening zal worden onderworpen wegens de groote behoefte die er bestaat om eindelijk in het bezit van een nieuw Nederlandsch strafwetboek, te geraken. Het is eene andere vraag, of, wat thans is voorgesteld in de plaats van het oorspronkelijk art. wel geheel kan worden goedgekeurd. Hij meent namelijk, dat in de amend. niet behoorlijk is in acht genomen, wat een wettelijken tijd vordert.

In het oorspronkelijk art. was namelijk gesproken van *ontzetting* der regten in art. 42 Strafwetboek opgenoemd, terwijl in het amend. daarvoor in de plaats is gesteld eene *schorsing* in de uitoefening der regten. Hij gelooft, dat het woord *ontzet*, volgens art. 42, is de wettelijke stijl. Ook de uitdrukking »Staatsburgerlijke regten" in het amend. is niet de ware, zoo als die is aangenomen in de Grondwet, namelijk in art. 5. De wettelijke stijl vordert dus om te stellen »burgerschaps-regten" en niet »staatsburgerlijke regten". Voorts merkt hij aan dat, indien het eerste ontwerp te zwak is geweest in de bestraffing, men daarentegen bij dit amend. veel te streng is geworden, zoodat het mogelijk wordt bij eene tweede overtreding eene gevangenisstraf van 2 jaren uit te spreken. Dan verdient meer de voorkeur het voorstel der Regering, waarbij eene gradatie van 3 overtredingen is aangenomen. Zoo als het amend. luidt is de straf niet in overeenstemming met den aard der overtreding. Die aard brengt niet eene zoo strenge straf mede.

De heer *de Man* wijst op het geheel onbepaalde van het strafstelsel in deze wet aangenomen, met het oog op het zoo aanmerkelijk verschil in den aard der overtredingen.

De *Minister van Justitie* moet zeggen, dat hij aanvankelijk nog al veel hechtte aan de gravitatie, die men in het ontwerp vindt, maar hij moet erkennen dat dit eene afwijking was van den gewonen regel. Immers, men kent eenvoudig recidive, men maakt geene onderscheiding tusschen eene tweede of derde overtreding. Als nu maar de straf niet te zwaar is gesteld, dan kan ook hier wel het beginsel worden opgenomen, om eene tweede overtreding en dus elke verdere zwaarder te straffen. Hij acht voorts de aanmerking van den heer Goltstein nopens de uitdrukking van »burgerschap-regten" als in overeenstemming met de Grondwet volkomen juist en hij geeft dan ook in overweging, dit woord in het amendement op te nemen waarmede hij zich wel kan vereenigen.

De heer *Elout* geeft namens de voorstellers te kennen, dat zij met de voorgestelde verandering genoegen nemen.

De heer *de Man* blijft volhouden, dat er thans geene verhouding bestaat tusschen den aard der overtreding en de straf.

De heer *van Goltstein* ondersteunt dat gevoelen nader. Het geldt toch slechts eene policie-overtreding en daarvoor is de bedreigde straf veel te streng. Hij stelt dienvolgens als sub-amendement voor, te stellen in plaats van gevangenis van eene maand tot 2 jaren, - gevangenis van hoogtens 2 maanden.

De heer *Elout* merkt op, dat, naar het amendement door hem met zijne beide medeleden voorgesteld, het den regter ook vrijstaat, de gevangenisstraf te verminderen tot tweemaal 24 uren eenzame opsluiting. De ontzetting van burgerschapsregten alleen, zou hier overigens, bij herhaling van overtreding wel als te gering moeten worden beschouwd. Hier mag alzoo wel met een strengere straf worden bedreigd.

De heer *van Rappard* meent, dat door het amendement van den heer van Goltstein de straf inderdaad nog meer zou worden verzwaard, want daardoor zou, bij derde overtreding, gevangenisstraf verpligtend zijn, terwijl dit bij het 1e amendement facultatief is gelaten. Hij moet daarbij voegen dat volgens de wet van 1851, het aan den regter is vrijgelaten, de cellulaire gevangenisstraf zoo ligt mogelijk toe te passen.

De heer *van Goltstein* komt nog nader op zijn gevoelen terug.

De heer Godefroi herinnert, dat bij de wet van 28 Junij 1851 aan den regter de bevoegdheid is gegeven, om de cellulaire gevangenisstraf toe te passen op alle mogelijke veroordeelingen van korrektionneelen aard, hetzij bij de algemeene wet of bij eene speciale wet. Deze wet nu, is van specialen aard en brengt dus allezins mede de toepassing van cellulaire gevangenisstraf.

Het sub-amendement van den heer *van Goltstein* wordt hierop *verworpen* met 48 tegen 20 stemmen.

Het amendement der heeren *van Rappard* c. s. wordt *aangenomen* met 41 tegen 27 stemmen.

Het artikel zelf wordt *aangenomen* met 43 tegen 25 stemmen. — *Tegen* de heeren: van den Heuvell, ter Bruggen Hugenholtz, van Eck, de Lom de Berg, Hengst, van Nispen van Sevenaer, Bots, Beens, Storm, Jespers, de Man, Westerhoff, Meeussen, van Hoëvell, Reinders, Dommer van Poldersveldt, van Wintershoven, Strens, Sloet tot Oldhuis, Thorbecke, Storm van 's Gravesande, de Poorter, Luyben, Zijlker en Blaupot ten Cate.

Het artikel luidt dienvolgens thans aldus: »Die, na eenmaal ter zake van overtreding dezer wet, te zijn veroordeeld, zich aan herhaling daarvan schuldig maakt, wordt gestraft met schorsing in de uitoefening zijner burgerschaps-regten voor den tijd van 3 tot 10 jaren en met gevangenis van eene maand tot 2 jaren, te zamen of afzonderlijk."

Art. 13 (vroeger 14). »De regtgedingen, krachtens het voorgaande artikel ter zake van herhaalde overtreding gevoerd, worden, behoudens het bepaalde in art. 12, op de gewone wijze voor den gewonen strafregter behandeld."

De *minister van Justitie* geeft te kennen, dat, ten gevolge der verwerping van art. 12, de woorden: *behoudens het bepaalde in art.* 12, moeten vervallen.

De heer *Elout* licht kortelijk toe het volgende amendement, door de heeren van Rappard, Godefroi en hem voorgesteld, strekkende om bij dat art. te voegen: »De vervolging wegens overtredingen van deze wet verjaart door verloop van twee jaren."

De *minister* verklaart, dat de regering niets heeft tegen het amendement, hetwelk wordt *aangenomen* met 53 tegen 14 stemmen. — *Tegen* de heeren: de Poorter, Luyben, Hugenholtz, de Lom de Berg, Hengst, van Nispen, Bots, Storm, Jespers, Meeussen, van Hoëvell, Reinders, Strens en Sloet. — Het art. zelf is *aangenomen* met 45 tegen stemmen. — *Tegen* de heeren: Luyben, Zijlker, ten Cate, van den Heuvel, Hugenholtz, de Lom de Berg, Hengst, van Nispen, Bots, Beens, Storm, Jespers, de Man, Westerhoff, Meeussen, van Hoëvell, Reinders, Dommer, van Wintershoven, Strens, Sloet, Thorbecke en de Poorter.

Art. 14 (vroeger 15). »Bij het in werking komen dezer wet zijn, behoudens de bepalingen der wetten en reglementen, bedoeld in Art. 167 der Grondwet, afgeschaft de wet van 18 Germinal, jaar X, en alle andere met de tegenwoordige wet strijdige bepalingen." — De heer *Elout* heeft eene vraag te doen. De onsterfelijke Kemper was van oordeel dat Artt. 291, 292 en 294 *code pénal*, voor zoover betreft de vergaderingen van godsdienstigen aard, door de tegenwoordige Gwt. zijn vervallen. Nu vraagt spr., in hoe verre de Regering van oordeel is dat, als eene afzonderlijke wet op het toezigt voor de kerkgen. zal zijn tot stand gekomen, of dan niet afgeschaft zullen zijn de wetten, bij Art. 15 der tegenw. wet bepaald.

De *Minister van Justitie*, zonder zich in het nieuwe veld te begeven van de wetten, voor de tegenw. wet afgeschaft, is van oordeel, dat als, na deze wet, een kerkgenootschap zich organizeert en daarvan kennis geeft, het houden van bijeenkomsten aan hetzelve niet zal kunnen worden belet. Wat betreft vereenigingen, dit zal ter sprake komen, wanneer de regering, gelijk zij voornemens is, die aangaande eene wet aan de Kamer zal aanbieden. Het artikel is aangenomen met 43 tegen 25 stemmen. *Tegen* de zelfde heeren als bij het vorige artikel, alsmede de heeren v. Eck en v. Bosse.

[illegible] konsiderans. De heer *v. Voorst* heeft daarop als amend. voorgesteld, dien konsiderans aldus te lezen: »Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is eenige bepalingen vast te stellen ter uitvoering van het VIIde Hoofdstuk der Grondwet, zoo is het," enz. De heer *v. Voorst* licht het amend. kortelijk toe. Hij houdt zich overtuigd van den goeden, bedaarden geest van onzen landaard, en dat zij, die de voordragt voet voor voet hebben bestreden, de eersten zullen zijn, als het ontwerp *wet* zal zijn geworden, de toepassing gemakkelijk te maken. Hij acht het daarom wenschelijk, aan de wet te ontnemen al wat haar mag doen voorkomen als eene gelegenheidswet, en haar eerdere bescherming als een uitvloeisel der Grondwet [illegible] daartoe dat het amend. strekt. Geen van de leden het echter ondersteunende, maakt het geen verder onderwerp van beraadslaging uit, en wordt de konsiderans zonder stemming goedgekeurd.

Nu wordt het ontwerp in zijn geheel in stemming gebragt, en *aangenomen* met 41 tegen 27 stemmen.

Voor de heeren: van Rappard, Sander, Sleeswijk Vening, Stolte, van der Poel, van Lijnden, Godefroi, Schimmelpenninck v. de Oije, Biruma Oosting, van Voorst, van Rheede van Oudtshoorn, de Kempenaer, van Franck, Donker, van Akerlaken, Hoekwater, van der Brugghen, Boeije, Wintgens, Dircks, van Goltstein, van Lennep, Baud, van Asch van Wijck, Groen, Hoffman, Mackay, Rochussen, van Heiden Reinestein, Slicher, van Foreest, Gevers, de Brauw, van Deinse, Rijk, Schimmelpenninck, Engelen, Taets, Bosscha, Elout en Boreel.

Tegen de heeren: Luyben, Zijlker, ten Cate, van den Heuvel, van der Veen, Hugenholtz, van Eck, de Lom de Berg, Hengst, van Bosse, van Nispen, Bots, Beens, Storm, Jespers, de Man, Westerhoff, Meeussen, van Hoëvell, Reinders, Dommer van Wintershoven, Strens, Sloet, Thorbecke, van 's Gravesande en de Poorter. — De zitting is hierop tot nadere bijeenroeping gescheiden.

Te Amsterdam bij C. L. van L[illegible], Drukker en Uitgever.